

Ілля Горленко – постать вигадана. Задля кар'єрного зросту, з метою повернутися до Москви він фабрикує кримінальну справу, яку хоче перетворити на політичну, використовуючи протизаконні методи дізнання. Потаніна лише окреслює це явище, яке вже незабаром отримає широке розповсюдження в епоху Великого Терору.

Нарешті, третій тип правоохоронців – це молоді й чесні люди, які прийшли до міліції не задля певних вигод, а з метою захисту спокою громадян від зазіхань усіляких злочинців. Головним представником цього покоління є Микола Горленко, який проходить шлях від колишнього робітфаківця, сищика-аматора до слідчого-професіонала. Однією з головних проблем, які вирішує на прикладі зазначеного образу І. Потаніна, є конфлікт між «законом» та «правдою». Перед Миколою Горленком неодноразово постає дилема вибору між тим, що приписує буква закону, й реальними життєвими ситуаціями, де закон спрацьовує не завжди. Зробити герою вірний вибір допомагає його дружина Світлана, яка стає незмінною помічницею Миколи у розкритті складних кримінальних загадок. Це не зовсім законно, проте надає ретродетективам Потаніної незвичного забарвлення, стає родзинкою фірмового стилю письменниці.

Список бібліографічних посилань

1. Ирина Потанина: беседа с писательницей о Харькове 30-х годов и о нашем современном городе // Харьковские известия : информ.-аналит. портал. URL: <http://izvestia.kharkov.ua/on-line/18/1275111.html> (дата звернення: 13.03.2019).

2. Потанина И. И. Фуэте на Бурсацком спуске. Харьков : Фолио, 2018. 411 с.

3. Потанина И. И. Труп из Первой столицы. Харьков : Фолио, 2019. 411 с.

4. Філоненко С. О. «Львівський» цикл ретродетективів Андрія Кокотюхи як авторський проект. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2015. Вип. VII. С. 180–186.

Одержано 28.03.2019

УДК 351.87:94(477)"1921/1991"

Юлія Валеріївна ШЕВЧЕНКО,

здобувач третього рівня вищої освіти

кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права

Національного університету державної фіскальної служби України

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ УМОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ УРСР У ПЕРІОД 1925 – ПОЧАТКУ 1930-ГО РОКІВ

Процес формування правоохоронних органів, що відбувався в середині 1920-х років, мав низку проблем і суперечностей як на загальносоюзному рівні, так і в УСРР. Особлива ж складність полягала в тому, що молода Радянська держава досить тривалий час не могла належним чином визначити свої пріоритети в плані розвитку правової та правоохоронної системи.

На етапі побудови соціалістичного суспільства мав місце принцип, що був оцінений В. Нерсисяном в плані ґносеологічного легізму: «Сила влади породжує насильницьке, наказне право» [1, с. 66]. Іншими словами, радянська система влади на етапі переходу від авторитаризму до тоталітаризму, все більшою мірою використовувала не правові методи управління. Право мало чисто номінальну сутність, досить часто його підміняла ідеологія.

Система кримінальної юстиції в період 1925–1930-го років формувалася під впливом зростаючої ролі партократії у державному та суспільному житті країни. Ідеологічною основою формування системи кримінального судочинства був марксизм-ленінізм, зокрема вчення про диктатуру пролетаріату, під якою розумілася влада, що стоїть над законом і відверто стверджує можливість нехтування законом в ім'я вищих класових ідеалів, яка проголошує насильство не лише допустимим, а єдино правильним, необмеженим у часі, способом вирішення усіх соціальних суперечностей [2, с. 283]. Історично сформована однопартійна система в Радянській державі зробила безпосередній вплив на становлення та розвиток правоохоронної системи. Саме більшовицька партія заклала основи тоталітарного режиму. Запорукою успішного процвітання радянського суспільства була монополія партії на владу, що спиралася на структуру репресивно-каральних органів, куди входили суд, прокуратура та інші правоохоронні інститути. Ідейним фундаментом режиму була марксистсько-ленінська теорія, представлена вченням про гегемонію та диктатуру пролетаріату [3, с. 6, 7].

На рубежі 1920-х – 1930-х років в марксистських поглядах на право, як і в усій системі більшовицької ідеології відбулися помітні зміни. Саме в цей час почалося формування нового, державного варіанту більшовицької ідеології, що закономірним чином позначилося й на розвитку права. На думку С. С. Алексєєва, революційне радянське право 1920-х років витікало з революційного марксизму, більшовизму. До кінця 1920-х років в умовах романтизованої революційної революційно-більшовицької диктатури розвиток радянського суспільства безпосередньо пов'язувався з високими комуністичними ідеалами й необхідністю кардинального перетворення суспільства та людини в ім'я їх досягнення. А з кінця 1920-х років ці ідеали стали розглядатися як віддалені в часі, офіційно трактуватися в якості перспективи, наступної «фази» розвитку суспільства. У якості безпосередніх ідейних завдань-символів виступили нові категорії, що безпосередньо стосувалися започаткованої владно-тиранічної системи й пов'язаній із необхідністю її збереження, зміцнення та посилення, котрі й стали новими «ідолами».

Це, по-перше, всесильна партійно-ідеологізована державність і, по-друге, «ідол» соціалізму [4, с. 166, 168]. Однак, радянське право не тільки не набуло особливого, й значного статусу, але й перетворилося на становище своєрідного придатка державної влади. «Закон», «законність», «правопорядок» розумілися в основному в сенсі суворой дисципліни та революційного порядку. Радянське право мало характер одержавленого та цілком підпорядкованого більшовицькій партії.

Таким чином, формувалася держава з відвертою анти-правовою сутністю. Кримінальне ставлення до людини стало самою сутністю політики. А політика, визнаючи злочин корисним для революції, породила катастрофічну деформацію правосвідомості в майбутньому. Так, вже на початку революції в широких колах народу (у тому числі й інтелігенції) формувалося усвідомлення того, що людина, пограбована революцією, може повернути собі своє майно любимими шляхами. Саме звідси пішли безкінечні радянські «розтрата», «розкрадання», підкупи, хабарі: тобто це є або революційний грабіж, або ж свавільне самостійне винагородження постраждалого від революції.

Правосвідомість народу знехтувала державною природою радянських експропріацій і захоплень і визнала її справою кримінального насилля. Така тенденція стала особливо помітною в УСРР. А, відповідним чином, зазнавши великих випробувань, страждань і злигоднів, намагалися населення, в значній своїй масі, прагнуло хоч до якоїсь компенсації втраченого майна, добробуту, цінностей тощо. І не випадково, вже в перші роки радянська влада зіткнулася в повній мірі з такими явищами, як «розкрадання», підкупи, хабарі, а дещо згодом – і з «розтратами». І, насамперед, це було пов'язано з тим, що населення було позбавлене стримуючих і запобіжних чинників у вигляді моральних й інших соціальних норм і принципів.

Відомо, що ідеологи більшовизму, серед іншого прагнули відкинути й заперечити ідею правової (в їх термінології «буржуазної») держави, а також – теоретично обґрунтувати ідею держави, підвладної диктатурі пролетаріату та його авангарду – партії більшовиків-комуністів. В. А. Бачинін підкреслює, що принципи природного права, що також кваліфікувалися як «буржуазні», поставали в їхньому трактуванні у вигляді фальшивих і лицемірних догм, «призначених експлуататорами для обману трудящих». Оскільки люба диктатура передбачає застосування примусу та насилля, теоретики більшовизму доклали значних зусиль, щоб обґрунтувати право більшовицької влади на переслідування інакомислячих і терор у відношенні тих, хто здатний на фізичний чи ідеологічний спротив. Згідно їхньої доктрини, нове має право на «революційне» насилля по відношенню до старого, що стоїть у нього на шляху [5, с. 425]. Правова доктрина підмінялася ідеями на кшталт «революційної» законності, «революційного» права тощо.

Отже, можемо зробити наступні висновки:

1. Протягом періоду 1925–1930-го років органи юстиції УСРР здійснювали широкий спектр завдань. Окрім боротьби з кримінальними та іншими злочинами, з кінця 1920-х років, перед ними все більшою мірою поставали карально-репресивні функції. Основна увага приділялася захисту інтересів партійно-державної більшовицької влади. Органи юстиції поступово перетворювалися на придаток партійно-номенклатурного апарату, функція котрого часто зводилася до втілення в життя політичної волі, програм і доктрин більшовицької партії.

2. Радянська система влади на етапі переходу від авторитаризму до тоталітаризму, все більшою мірою використовувала не правові методи управління. Право мало суто номінальну сутність, досить часто його підміняла ідеологія. Таким чином, формувалася держава з відвертою анти-правовою сутністю.

3. Державний примус, значною мірою, підміняв у радянській системі право та мораль. І саме ця тенденція, загалом, і визначала характер функціонування підрозділів юстиції в Донбасу

протягом періоду 1925–1930-го років, коли карально-репресивний механізм ігнорував не лише мораль, але й право.

Список бібліографічних посилань

1. Нерсисянц В. С. Философия права : учеб. М. : Норма, 2005. 656 с.
2. Губар С. В. Кримінальна юстиція в Україні. 1927–1939 роки : монографія Київ : Хай-Тек Прес, 2009. 352 с.
3. Чердаков О. И. Формирование правоохранительной системы Советского государства, 1917–1936 гг.: историко-правовое исследование : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Саратов, 2002. 471 с.
4. Алексеев С. С. Структура советского права. М. : Юрид. лит, 1975. 264 с.
5. Бачинин В. А. Философия права и преступления. Харьков : Фолио, 1999. 607 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.81(477)

Анатолій Євгенійович ШЕВЧЕНКО,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
завідувач кафедри теорії та історії держави та права
Національного університету державної податкової служби України;
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2663-9892>*

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА АВТОШЛЯХАХ УКРАЇНИ (2014–2018 РР.)

Відомо, що функції держави – це головні напрямки і види діяльності держави, обумовлені її завданнями і цілями і такі, що характеризують її сутність. Тому функції держави не можна ототожнювати з функціями її окремих органів, які є частиною апарату держави і відбиваються у компетенції, у предметі ведення, у правах і обов'язках (повноваженнях), закріплених за ними.

У цьому контексті особливу увагу заслуговує правоохоронна функція держави, яка об'єднує низку заходів (в тому числі примусових), оснований на принципах справедливості та ефективності, спрямованих на безконфліктну реалізацію прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, забезпечення соціальної злагоди, недопущення індивідуальних, колективних та масових порушень законності і правопорядку» [1, с. 369].

Крім того, правоохоронні функції держави за сферами (об'єктами) її діяльності також поділяються на внутрішні і зовнішні. Внутрішніми правоохоронними функціями держави є: функція охорони прав та свобод особи та функція забезпечення правопорядку (яка, в свою чергу, диференціюється на функцію боротьби з корупцією, функцію боротьби з організованою злочинністю, функцію боротьби з тероризмом). Зовнішніми правоохоронними функціями є: участь України в охороні прав і свобод особи на міжнародній арені; участь України у підтримці міжнародного правопорядку [2, с. 3].

При цьому найвищою соціальною цінністю держави завжди залишається людина – її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Саме людина її права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [3, с. 5].

Важливим засобом забезпечення згаданих прав є держава та її органи правопорядку, які покликані виконувати правоохоронні функції: з одного боку додержання вимог законів, що закріплюють права та свободи людини, з іншої – наділені відповідними розпорядчими повноваженнями, у тому числі і правом розробляти і приймати підзаконні акти нормативного характеру, націлені на регулювання реалізації прав та свобод громадян [4, с. 82].

Аналіз наукової літератури, у якій тією чи іншою мірою розглядалося питання правоохоронної функції органів правопорядку, дозволяє зробити висновок, що дослідниками виконана значна робота щодо вивчення цих питань, водночас що стосується правовідносин спеціальних органів правопорядку, зокрема на автошляхах з учасниками дорожнього руху – залишається ще недостатньо дослідженою.

Саме тому мета поданої статті полягає у висвітленні правоохоронної функції державних інституцій щодо забезпечення прав людини і громадянина на автошляхах України (2014–2018 рр.). Особлива увага акцентується на з'ясування проблем і виявлення причин зростання кількості